

Så kan miljöspendanalys införas i system för inköpsanalyser

Exempel Föreningen husbyggnadsvaror - HBV

RAPPORT 2022:2

Upphandlingsmyndigheten Mars 2022
ISBN nr: 978-91-986966-0-8
Produktion: Upphandlingsmyndigheten
Foto: Mostphotos

Innehåll

1.	Syfte	4
2.	Bakgrund	5
2.1	Om Upphandlingsmyndigheten	5
2.2	Om miljöspendanalysen	5
2.3	Beskrivning av metoden	6
2.4	Miljöspendanalys ger kvantitativa indikationer.....	7
2.5	Verktyg för spendanalys	7
3.	HBV inför miljöspendanalys	8
3.1	HBV:s system	8
3.2	Informationsflödet i systemet	8
3.3	HBV:s kategoristruktur	9
3.4	Arbetets gång.....	10
3.5	HBV-systemets olika analyser	12
4.	Resultat	13
4.1	Integrationen	13
4.2	Koppling till artikelnivå	13
4.3	Utveckling av annan miljöinformation och synergier	14
4.4	Om analysresultatets användbarhet	15
4.5	Andra erfarenheter	17
5.	Slutsatser.....	19
5.1	Hur använder HBV miljöspend efter piloten?.....	20

1. Syfte

En miljöspendanalys är en inköpsanalys där olika miljöfaktorer har integrerats. Det gör det möjligt att undersöka den miljö- och klimatpåverkan som uppstår till följd av inköp inom offentlig sektor.

Miljöspendanalysen ska vara praktiskt tillämpbar i vanligt arbete med inköpsanalyser. Genom att integrera miljöaspekterna i inköps- eller spendanalysen belastas inte inköpsavdelningen med mer arbete än vid en vanlig inköps- eller spendanalys. Att metoden ska vara praktiskt tillämpbar innebär att miljöpåverkan som ett första steg måste kunna beräknas utifrån inköpsvolymen i kronor.

Syftet med denna rapport är att visa hur allmännyttans inköpscentral, HBV (Föreningen husbyggnadsvaror), införde Upphandlingsmyndighetens miljöspendanalys i sitt BI-system. Arbetet genomfördes under 2021 som en pilot i samverkan mellan myndigheten och HBV.

På Upphandlingsmyndighetens webbplats finns tillämpningsstöd för hur metoden kan implementeras.

2. Bakgrund

2.1 Om Upphandlingsmyndigheten

Upphandlingsmyndigheten ska verka för en rättssäker, effektiv och socialt och miljömässigt hållbar upphandling till nytta för medborgarna och näringslivets utveckling.

I uppdraget ingår att ta fram och utveckla verktyg, metoder och stöd för miljöanpassning av offentlig upphandling. Att integrera kvantifierade miljöeffekter utifrån olika användning av livscykelanalys i en generisk spendanalys är en del av arbetet med att utveckla stöd för upphandling.

2.2 Om miljöspendanalysen

Begreppet miljöspendanalys introducerade Upphandlingsmyndigheten 2016 vid publiceringen av en analys av 2014-års svenska offentliga inköp. Metoden som användes för att göra miljöspendanalysen hanterar så kallad input/output-data. Analysen har sedan upprepats för 2016- och 2019-års svenska offentliga inköp¹.

En miljöspendanalys är en spendanalys som samtidigt kan visa vilken miljöpåverkan som inköpen har. Vi har utvecklat miljöspendanalysen i två versioner, en som bygger på en input/output-modell och en som bygger på LCA, livscykelanalys. Denna rapport beskriver implementeringen av den miljöspendanalys som hanterar så kallad process-LCA.

Spendanalys är en vedertagen metod för att analysera en organisations samtliga inköp. Ordet spend kommer av engelskan men har sin motsvarighet i svenskans ord spendera. Spendanalysen bygger på att köparen klassificerar sina inköp i olika kategorier. Utifrån dessa inköpskategorier byggs en struktur, ett kategoriträd, upp.

Spendanalysen ger köparen en faktabaserad överblick av inköpen, leverantörerna och mycket mer. Den hjälper också till att strukturera inköpsarbetet, att se var förbättringsåtgärder behöver sättas in och att prioritera bland insatserna. Kategoriarbetet och spendanalysens beprövade metod bygger på approximationer och att stegvis införa allt fler förbättringar.

¹ <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/om-hallbar-upphandling/miljomassigt-hallbar-upphandling/analysera-inkopen-med-miljospendanalys/de-offentliga-inkopens-klimat--och-miljopaverkan/>

2.3 Beskrivning av metoden

LCA-versionen av miljöspendanalys visar miljöpåverkan utifrån uppgifter i så kallade bokförings-LCA². Metoden beskriver vi i rapport 2019:4, *Miljöspendanalys - Beskrivning av en metod för att integrera klimatpåverkan i allmänna inköpsanalyser* som finns på Upphandlingsmyndighetens webbplats.

Vi har tidigare genomfört piloter för att testa metoden i verkliga organisationer med verkliga inköp. Organisationerna har varit Göteborgs stad och Helsingborgs kommun. Piloten i Göteborg beskrivs i *rapport 2020:1 Miljöspend - Beskrivning av miljöspendanalys över del av Göteborgs stad*. Det finns också flera efterföljare som har undersökt metodiken³. Vi har nu också testat att integrera funktioner för miljöspendanalys i ett BI-system, vilket beskrivs i denna rapport.

Miljöspendanalysen i sig är inte en vetenskaplig produkt och gör inte anspråk på att nå upp till en ”bästa” eller en exakt nivå avseende mätning av inköpens miljöpåverkan. Däremot baseras de ingående delarna, exempelvis LCA, på vetenskapliga grunder. Den hypotetisk ”bästa” nivån tänker vi oss då motsvara vetenskaplig kvalitet för alla ingående delar. Även om arbetet och metoderna för miljövärden även i miljöspendanalysen bör ha en vetenskaplig och helst standardiserad grund, och för inköpsanalysen grunda sig på beprövad erfarenhet, får inte strävan efter det bästa eller mest exakta hindra att det som kan vara gott nog används.

Miljöspendanalys är alltså inte en exakt mätmetod utan i stället ett försök till tillämpning av resultat från forskning och utveckling inom livscykelanalyser och andra områden. Arbetet med förbättringar och metodutveckling behöver därför fortsätta.

Fortsatt utveckling bör syfta till att koppla samman miljöspendanalys med elektroniska beställningssystem och integrera valda värden på miljöeffekter från LCA-baserade produktdeklarationer, såsom EPD⁴, på artikelnivå.

² Bokförings-LCA undersöker vilken den faktiska miljöbelastning är, som kan kopplas geografiskt och tidsmässigt till en vara, tjänst eller entreprenad, under dess livscykel. Här spåras och bokförs miljöbelastning för varan eller tjänsten genom att följa värdekedjan. LCA = livscykelanalys. LCA ska ej förväxlas med livscykelkostnadsanalys, LCC.

³ Bland annat:

Högskolan Dalarna (2019) Klimatrapport

https://www.du.se/contentassets/e9b56f54a13f4c51886a9ee04354b2c9/klimatrapport_hda_2019_2020-10-06.pdf

Miljögiraff AB (2019) *Minskingslista för förbrukningsvaror från ett livscykelperspektiv*. Miljögiraff AB, Region Västmanland och Region Södermanland.

Sjögren, Emma (2020) *Klimatpåverkan från offentlig konsumtion. Hur klimatpåverkan från kommunala inköp kan kvantifieras*. Examensarbete för masterexamen, miljövetenskap. Lunds universitet.

Sweco Sverige AB (2021) Miljöspendanalys, Umeå universitet.

<https://www.aurora.umu.se/globalassets/dokument/universitetsforvaltningen/lokalforsorjningsenheten/miljo/miljospendanalys-umea-universitet-2019.pdf>

⁴ För exempel se EPD-international <https://www.environdec.com/>

2.4 Miljöspendanalys ger kvantitativa indikationer

Miljöeffekter i en miljöspendanalys bör vara siffersatta (kvantifierade) eftersom det ger mätbarhet. Det som kan mätas ges ofta större vikt än det som inte kan mätas. Mätbarhet samspelar också med inköpsarbetets karaktär där inköpsvolymen och andra ekonomiska aspekter mäts och gör det möjligt att följa resultat över tid. Miljöspend ger kvalificerade siffersatta indikationer av hela inköpsvolymen och indikativa jämförelser mellan olika typer av inköp.

De siffersatta miljöeffekterna bör vara baserade på vetenskapligt baserade metoder och internationella standarder för att hålla en tillräckligt bra kvalitet. Redovisningen av miljöeffekterna får inte heller blanda ihop mått som har olika perspektiv och avgränsningar.

Eftersom metoden bygger på de LCA-värden och den statistik över priser som funnits vid tillfället då indikatorerna arbetades fram är en miljöspendanalys en riktningsskåp för vilka ungefärliga miljöeffekter som inköp inom olika inköpskategorier kan ha. Tolkning av resultat måste därför självfallet göras i ljuset av de brister metoden har. Precision såväl i metod som underlagsdata kan och bör naturligtvis succesivt utvecklas.

2.5 Verktyg för spendanalys

En spendanalys kan genomföras i Excel, Access eller i något annat kalkylverktyg. Hur det går till att bygga upp en spendanalys från grunden beskrivs på Upphandlingsmyndighetens webb⁵.

Det finns också ett antal olika program och online-tjänster på marknaden som kan användas. Fördelen med att använda sådana tjänster är att man samtidigt får tillgång till leverantörernas erfarenheter. Man kan också få en hel del av kategoriseringen eftersom andra kunders arbete och erfarenhet kan tas tillvara. Dessutom kan de vanligaste uträkningarna och analyserna ingå i tjänsten. Det dessa verktyg saknar är däremot en stringent integrerad analys för att undersöka inköpsens miljöpåverkan.

I en webbaserad sökning hösten 2021 har vi sett att det finns runt sju företag som erbjuder mer eller mindre renodlade verktyg för spendanalyser, runt fem företag som erbjuder konsultinsatser så som spendanalyser och runt fem företag som erbjuder eller nämner spendanalys som del av sina BI-system⁶.

⁵ <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/forbered-organisationen/strategiskt-inkopsarbete/analysera-inkopen-med-spendanalys/hur-gor-du-en-spendanalys/>

⁶ BI-system = Business Information system. System där olika funktioner för analyser och beräkningar av olika typer av ekonomiska data och informationsflöden i verksamheter kan byggas upp, byggas ihop och drivas.

3. HBV inför miljöspendanalys

Föreningen Husbyggnadsvaror (HBV) är inköpscentral för cirka 380 kommunägda bostads- och fastighetsbolag. HBV upphandlar ramavtal med ett sammanlagt värde på cirka 3 miljarder kronor varje år från runt 260 leverantörer.

HBV har ett 40-tal ramavtalsområden som omfattar en mängd olika förbrukningsvaror, installationer och vitvaror samt mindre entreprenader så som balkongrenoveringar. I många av dessa upphandlingar kan energi-, miljö- och andra hållbarhetskrav ställas.

HBV har som ett av uppdragen från sina medlemmar att bidra till att minska klimatpåverkan kopplad till upphandlade varor och tjänster. I syfte att undersöka vilka av HBV:s ramavtalsområden som leder till störst klimatpåverkan och undersöka möjligheten att skapa mått för den klimatpåverkan som medlemmarnas inköp renderar, så att det kan bli en styrparameter för hållbara inköp, inleddes en samverkan med Upphandlingsmyndigheten. Upphandlingsmyndighetens syfte med samverkan var att undersöka hur miljöspendanalysen kan integreras i ett system för inköpsanalyser som är i drift.

HBV:s strategiska inköpsprocess består kortfattat beskrivet av övergripande och fördjupade analyser, marknadsundersökningar, upphandling, avrop, uppföljning och därefter utveckling. Miljöspendanalysen skulle, om den kan integreras i HBV:s system, kunna möjliggöra övergripande analyser av olika ramavtalsområden och inköpsvolym, genom att ge information om vilka av dessa som bör prioriteras ur klimatsynpunkt när avtal och upphandlingar arbetas fram. I uppföljning av avropen skulle miljöspendanalysen kunna ge information om hur avropens klimatbelastning för HBV:s medlemsföretag ser ut. En koppling mot artikelnivå skulle dessutom öppna ännu fler möjligheter.

3.1 HBV:s system

HBV har ett beslutsstödsystem ett så kallat BI-system – *Microsoft Power BI* – där inköpsanalyser kan byggas upp och genomföras. HBV:s systemleverantör är *Business Vision*.

3.2 Informationsflödet i systemet

Miljöspendanalysen är uppbyggd för att analysera inköpsvärden. HBV:s system hämtar som många andra system information om inköpen från fakturorna. Avrop sker på ramavtal från medlemsföretag till ramavtalsleverantören. Leverantören skickar dock inte fakturan direkt till HBV:s medlemsföretag utan via HBV. På det viset får HBV information om bland annat genomförda avrop, fakturerade belopp, vad som köps, ifrån vilken leverantör och på vilket ramavtal och av vilket medlemsföretag, med mera.

HBV:s beslutsstödsystem sammanställer information från olika delsystem, exempelvis fakturahantering i ekonomisystem, avtalshantering, artikeldataser och upphandlingsstöd för annonsering. BI-systemet kan visa analyser och sammanställningar i rapporter i ett eget gränssnitt men också exportera rapporter till olika Microsoft Office produkter så som Excel.

Analyser, sammanställningar och information kan presenteras från övergripande nivå ned till inköp av enstaka artiklar.

För miljöspendanalysen behövdes uppgifter om inköp, det vill säga information från fakturahanteringen eller leverantörsreskontran i ekonomisystemet, samt från artikeldatabaser. Det behövdes även uppgifter om HBV:s kategoristruktur.

3.3 HBV:s kategoristruktur

HBV:s kategoristruktur består av de ramavtalsområden som upphandlas. Kategoristrukturen byggs från artikelnivå där artiklar kopplar till ett ramavtal som i sin tur är kopplat till en övergripande kategori. Information om leverantörer och annan information kan genom BI-systemet analyseras och visas i kategoristrukturen, men även på annat vis.

Tabell 1. HBV:s ramavtal och kategoriträd

Ramavtalsområde	Ramavtal
Bygg och fastighet	Avfallshanteringsprodukter
	Badrumsmöbler
	Balkonginglasning
	Byggmaterial
	Dörrar
	Fönster
	Förrådsvägar
	Garageportar
	Järnhandel
	Köksinredningar
	Måleriprodukter
	Rörmaterial och fastighetsförnödenheter
	Säkerhetsdörrar
Vitvaror och tvätt	Gasspisar

Införande av miljöspendanalys, exempel HBV

Ramavtalsområde	Ramavtal
	Storkök
	Tvätt
	Tvättmedel
	Vitvaror
Drift, installation och system	Brandskydd
	El-material
	Utrustning för mätning av vatten
	Luftfilter
	Lås och passerkort
	Styr- och reglerutrustning
	Ventilationsprodukter
Utomhus	Markvårdsmaskiner och el-fordon
	Park och lek
	Trädgårdsprodukter
Fordon och maskiner	Markvårdsmaskiner och el-fordon
Energi och drivmedel	Eldningsolja
	Naturgas
	Pellets
Övrigt	Möbler och inredning
	Skyltar
	Studentmöbler
	Städprodukter och mjukpapper

Källa: HBV

3.4 Arbetets gång

Avgörande i arbetet med att införa miljöspendanalysen var att informera deltagande aktörer om vad miljöspendanalysen är och vad analysresultaten är tänkta att användas till. Det var också viktigt att informera om den tänkta effekten i slutledet, det vill säga effekt i form av att bidra till att minska klimatpåverkan.

Första steget i arbetet bestod därför av möten och samtal med HBV:s ledning, hållbarhetsstrateg, inköpscontroller och verksamhetscontroller.

Därefter involverades också HBV:s systemleverantör som skulle utföra det systemtekniska arbetet med att införa miljöspendanalysens klimatindikatorer och koppla dessa mot rätt delar och funktioner i BI-systemet. Även här inleddes arbetet med samtal om målet och syftet med miljöspendanalysen och varför den ska integreras i HBV:s BI-system.

Som ett resultat av de genomförda samtalen beslutades också att det vid införandet skulle undersökas om kopplingar från artikelnivå ända upp till översta nivå var möjlig. Syftet med sistnämnda del var att undersöka om information om klimatbelastning på artikelnivå skulle kunna föras uppåt i systemet för att succesivt ersätta generiska värden på högre nivå. Med generiska värden avses då miljöindikatorerna i miljöspendanalysen, i detta fall klimatindikatorerna.

Parallellt pågick arbetet med att matcha miljöspendanalysens kategoristruktur mot HBV:s kategoristruktur, det vill säga ramavtalsområden. Dels matchades ramavtalsområden mot passande nivå i miljöspendanalysens kategoristruktur, dels matchades klimatindikatorerna så att de placerades på rätt nivå i HBV:s produktområden i respektive ramavtalsområde.

Inköpsdata från olika systemmiljöer i HBV kombineras genom BI-systemet med miljöspendanalysens klimatindikatorer. Indikatorerna integrerades som multiplikatorer i BI-systemet enligt den mappningen som gjorts.

Koppling från artikelnivå till högre nivåer genomfördes. Syftet var att se om artikelns klimatbelastning – liksom annan information – kan föras uppåt i systemet för att succesivt ersätta generiska värden på högre nivå. Det system HBV använder klarar sådana operationer. Mer om det i avsnitt 5 om slutsatser nedan.

Därefter byggdes en rapportfunktion upp i BI-systemet. I HBV:s lösning med Power-BI finns möjlighet att anpassa olika rapporter för varje tillfälle. I andra system kan det finnas i förväg mer fastställda rapporter som visar vilka analyser som systemet kan generera automatiskt.

Den första miljöspendanalysen som gjordes av HBV:s ramavtalsprodukter visade att klimatindikatorerna gav ett mycket grovt resultat. För att förbättra upplösningen i analysen genomfördes därför en uppdatering och antalet klimatindikatorer utökades så att de skulle täcka de i inköpsvolym största varugrupperna. Indikatorerna skulle även täcka de avropade artiklar som till antalet var flest samt i övrigt täcka in alla ramavtalsområden.

Efter uppdatering och utökning av antalet klimatindikatorer genomfördes en andra miljöspendanalys som gav en analys med finare upplösning. Mer om det i avsnitt 5 om slutsatser.

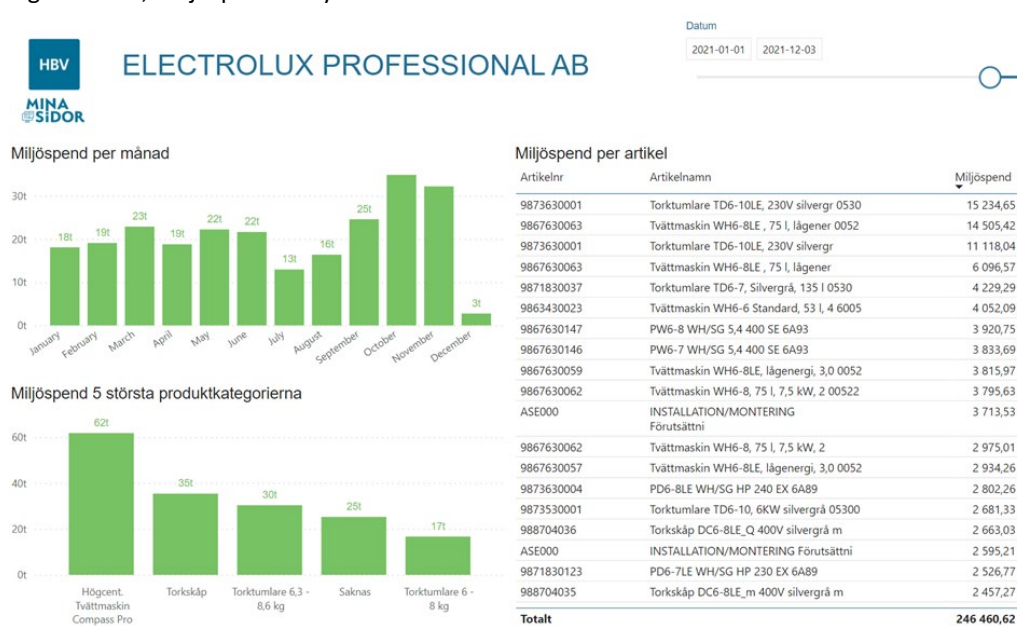
3.5 HBV-systemets olika analyser

Ett stort antal olika typer av rapporter kan tas fram ur HBV:s system eftersom de kan byggas upp modulärt i BI-systemet efter behov. Miljöspendanalyserna kan visas i form av exempelvis stapeldiagram, tabeller eller cirkeldiagram. Utveckling över tid kan också visas som graf i ett diagram.

Miljöspendanalysen kan göras av HBV:s olika medlemsföretag och det går att välja att analysera en enskild medlem.

Det är också möjligt att ta fram en rapport för en enskild leverantör som i vyn nedan som visar produktkategorier och artiklar för en leverantör.

Figur 1. HBV, Miljöspendanalys av leverantör

Källa: HBV

4. Resultat

Frågorna som skulle besvaras genom piloten med HBV var om det i ett digitalt system för inköpsanalyser som finns på marknaden idag går att:

1. integrera miljöindikatorer och göra miljöspendanalyser?
2. göra kopplingar från artikelnivå - om artikelns miljö-/klimatbelastning - och föra dessa uppåt i systemet för att succesivt ersätta generiska värden (miljö-/klimatindikatorer) på högre nivå?
3. tillvarata andra slutsatser och erfarenheter genom piloten?
4. använda resultatet av analyserna?

4.1 Integrationen

Piloten visar tydligt att det går att integrera miljöindikatorer och göra miljöspendanalyser i ett digitalt system för inköpsanalyser som finns på marknaden idag. I piloten användes Microsoft Power BI som är ett allmänt förekommande system. HBV har byggt upp sin egen systemlösning som kopplar samman andra datakällor, program och system.

4.2 Koppling till artikelnivå

Studien visade att information om artikelns klimatbelastning, liksom annan information, kan föras uppåt i systemet. Exempelvis miljöindikatorer kan genom aggregering succesivt ersätta generiska värden på högre nivå. Det system HBV använder klarar sådana operationer och det finns i princip inga tekniska hinder för en sådan utveckling.

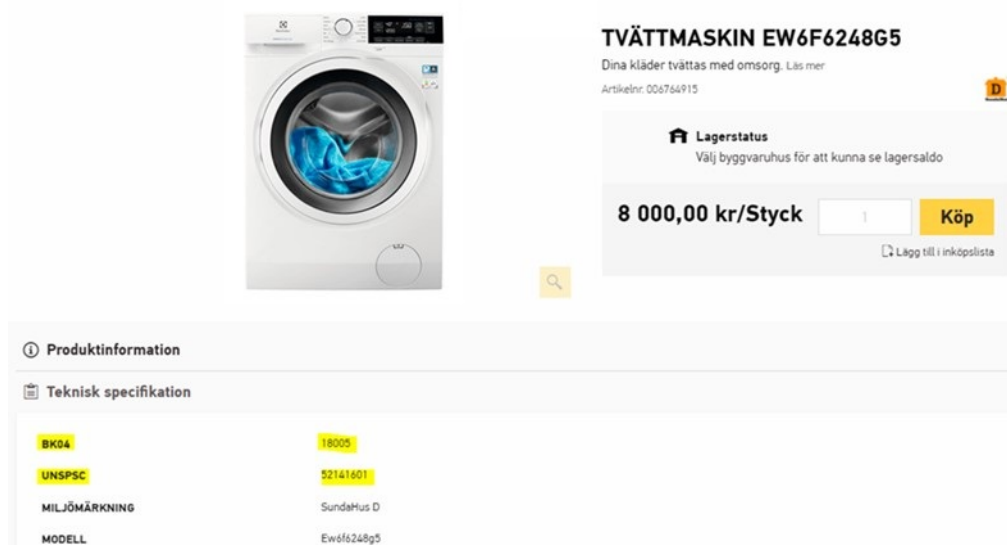
Men piloten visar också att det i dagsläget inte finns tillräckligt med data och information på artikelnivå för att ge volym i analyserna på mer artikelspecifik nivå. Att förse enskilda produkter med information om specifik klimatbelastning bedöms möjligt att göra även om det är en utmaning.

Även andra svårigheter finns; bristen på data handlar bland annat om att leverantörerna för de flesta artiklar saknar kodning till olika generella nomenklaturer så som UNSPSC, KN eller CPV. Artiklar kan behöva sådan kodning för att automatisera informationsöverföring mellan köparsidans kategoristruktur och leverantörens information om artikeln.

Den av HBV:s leverantörer som i störst utsträckning har försett sitt sortiment med information om olika artiklar kan illustrera databristen. Leverantörens aktuella prislista innehöll nästan en halv miljon unika artiklar och enligt HBV:s analys fanns ungefär 340 UNSPSC-koder som kunde täcka upp dessa artiklar.

Om koderna ska användas för automatisk kategorisering och koppling mot indikatorvärden för miljöbelastning på artikelnivå utgör databristen ett problem.

Figur 2. Tvättmaskin med information om artikelns tekniska specifikation

Tabell 2. Exempel på uppgifter i en teknisk specifikation

Klassificeringar /Nomenklaturer	Nummer /id. /nivå
BK04	18005
UNSPSC	52141601
Miljömärkning	Sundahus D

Köparsidans system kan självfallet förse med nödvändig information på andra sätt men att hålla informationen artikelspecifik kan kräva större arbetsinsatser för köparsidan. Hur matchningen vid informationsöverföringen går till riskerar också bli mer beroende av leverantörens specifika lösning, exempelvis att leverantören endast har den egna specifika artikelnumreringen.

Bristen på data handlar också om att leverantörerna för flertalet artiklar saknar uppgifter om artikelns miljöbelastning. Det var inte någon ny upptäckt utan bara ett konstaterade att det stämde även i pilotfallet. Så länge det förhållandet råder fyller mer generiska miljöindikatorer en viktig roll för att få utvecklingen att gå framåt.

Standardisering av gemensamma nomenklaturer som CPV och UNSPSC skulle underlätta den automatiska matchningen mellan uppgifter i olika aktörers system om artiklar.

4.3 Utveckling av annan miljöinformation och synergier

HBV har parallellt med samarbetet med Upphandlingsmyndigheten utvecklat ett arbetssätt där miljöbedömda varor ska synliggöras via HBV:s system för uppföljning på artikelnivå. Detta har initialt skett i samarbete med Byggarubedömningen (BVB)

och senare även med BASTA som ägs av Svenska miljöinstitutet IVL och Byggföretagen. Samarbetena visar att det är fullt möjligt att synliggöra miljöbedömda varor på artikelnivå men att en av utmaningarna är att andelen bedömda varor, relativt den totala mängden som avropas via HBV:s avtal, är litet. Den andra utmaningen är BVB:s och BASTA:s olika sätt att kommunicera miljöpåverkan vilket kan försvåra informationsflödet i systemet.

4.4 Om analysresultatets användbarhet

Den första miljöspendanalysen av HBV:s volymer (620 miljoner år 2019) pekade på att vitvaror var den kategori som stod för störst klimatpåverkan. Rörmaterial stod för 491 miljoner kronor, tvättstugeutrustning för 183 miljoner och el-material och belysningsartiklar för 174 miljoner för att nämna några av de största ramavtalsområdena. Analysen, och därmed resultatet, hade dock en för grov upplösning för att andra slutsatser skulle vara möjliga att dra annat än att peka ut ramavtalsområdet med störst påverkan.

Efter att Upphandlingsmyndigheten låtit IVL ta fram fler indikatorer – som täcker både de största inköpvolymererna i kronor och de i antal mest förekommande artiklar – gjordes en ny analys. Analysresultatet förändrade inte att vitvaror var det ramavtalsområde som gav störst klimatpåverkan, däremot kunde nu en något mer finupplöst bild av ramavtalsområdenas klimatpåverkan visas. Analysresultatet är tillräckligt för att utgöra ett av underlagen för att kunna prioritera insatser till de ramavtalsområden som analysen indikerar har störst klimatpåverkan.

Tabell 3. Exempel på miljöspend per ramavtal/inköpskategori

Avtal	Miljöspend (kg CO ₂ -ekvivalenter)
Vitvaror	227 463 149
Rörmaterial	60 432 024
Biogas	19 439 753
Byggmaterial	16 713 257
Luftfilter	9 487 169
Köksförnyelse och inredningssnickerier	5 299 957
Avfallshanteringsprodukter	3 937 851
Elmaterial och belysning	3 812 833
Fönster	3 073 959
Markvårdsmaskiner	2 100 016
Säkerhetsdörrar	1 814 109
Garageportar	1 549 759

Införande av miljöspendanalys, exempel HBV

Avtal	Miljöspend (kg CO₂-ekvivalenter)
Städprodukter och mjukpapper	1 360 411
Måleriprodukter	1 342 927
IMD	1 250 581
Park och lek	1 181 283
Skyltar	1 158 028
Förrådsvägar	931 157
Möbler och heminredning	854 474
Storköksutrustning	653 686
Total	367 684 768

Källa: HBV. Miljöspendanalys som visar indikationer för miljöbelastning per ramavtal / inköpskategori⁷.

Hur står sig miljöspendanalysen om vi sätter en högre ambitionsnivå genom att se på olika artiklar? Indikatorer har nu tagits fram för att täcka in de mest förekommande artiklarna, de största inköpsvolymerna samt alla inköpskategorier. Med en utökad ambitionsnivå förflyttar vi oss från att se vilken inköpskategori (eller vilket ramavtalsområde) som har störst klimatpåverkan till att också se på vilka artiklar inom respektive ramavtalsområde som kan ha störst klimatpåverkan.

Genom analysen kan konstateras att antalet indikatorer skulle behöva öka dramatiskt för att täcka alla förekommande artiklar. För att analysresultatet ska kunna ge en tillräckligt bra bild av vilka artiklar, om de är väldigt likartade, inom ett och samma ramavtalsområde som har störst påverkan behövs fler indikatorer för likartade artiklar/varor. Av tidigare nämnda 340 UNSPCS-koder fanns indikatorer i miljöspend som täckte 140 av dessa. Då ska vi påminna om att indikatorerna tagits fram för att täcka de största volymerna och de i antal mest förekommande inköpta artiklarna.

Det ingår inte i Upphandlingsmyndighetens uppdrag att ta fram indikatorer för en stor mängd specifika artiklar. Ansvaret för att ta fram tredjepartsgranskade standardiserade miljövarudeklarationer som beskriver den specifika varans (eller artikelns) miljöbelastning bör ligga på respektive leverantör. HBV bedömer att det bör vara av intresse för flera företag och organisationer att ställa krav på sina leverantörer att arbeta fram sådan information. För de leverantörer som tar fram sådan information kan det vara en konkurrensfördel.

⁷ Att tabellens siffror för klimatpåverkan blir exakta beror på att det inte sker någon automatisk avrundning i systemet. Som nämnts så är uträknad klimatbelastning fortfarande indikativ och det är storleksordningen i klimatbelastning mellan de olika kategorierna som är viktigast för tolkningen av analysresultatet.

Tabell 4. Exempel på miljöspend per artikel

Artikelnummer	Artikelnamn	Miljöspend (kg CO ₂ - ekvivalenter)	Omsättning (kronor)
76731	Flügger Flutex 25 vit 10 L	55 073	620 669
30856	Flügger Flutex Pro 7 Råvit 50500 N 10 L	48 003	540 989
30812	Flügger Flutex Pro 7 Vit / Bas 1 9,1 L	35 316	398 009
30825	Flügger Flutex Pro 7 Äggvit 0502 Y 10 L	33 187	374 012
76458	Flügger Sandplast LH Extra Lätt medium 1	28 498	321 175
71727	Flügger Sandplast LSR Sprut rull 12 L	22 802	256 976
30824	Flügger Pro 7 Kalkvit 50202 Y 10	21 169	238 574
63783	Flügger Interior Strong Finish 20 Bas 1	18 390	207 257
45600	Flügger 04 Wood Tex Täcklasyr Bas 1 9,1	14 410	162 400
65587	Fiona Adhesive 270 Papper och Non woven	14 270	160 821
77534	Flügger Façade Impredur Bas 34 8,3 L	13 435	151 415
47052	Flügger Träolja Färglös / Bas 10 2,8 L	13 244	149 265
76515	Flügger ISO Vit 10 L	12 933	145 758
96835	Golvskyddspapp 125 g 120 cm *30 m	12 544	141 369
76468	Flügger Special Grund Vit 10 L	11 450	129 046
30803	Flügger Dekso 20 H2O Vit Bas 1 9,1 L	10 173	114 645
30851	Flügger Flutex Pro 5 Råvit 50500 N 10 L	9 789	110 318
95500	Flügger Interior Easy Finish 40 Råvit 50	9 436	106 347
43694	Flügger Flutex 75+ Kalkvit 50502 Y 10 L	9 161	103 245
43523	Flügger 05 Wood Tex Uteakrylat Bas 1 9,1 L	9 130	102 900
		1 342 928	15 134 795

Källa: HBV. Indikerad miljöpåverkan per artikel baserat på klimatindikatorn i implementerad miljöspendanalys. Illustration av att standardiserade miljövarudeklarationer behövs för att beskriva skillnader mellan artiklar⁸.

4.5 Andra erfarenheter

Miljöindikatorer i miljöspendanalysen måste sättas på en nivå i inköpskategoristrukturen som inte är för grov men inte heller så pass finupplöst som artikelnivå. Då blir antalet specifika indikatorer helt enkelt för stort för att hanteras av

⁸ Att tabellens siffror för klimatpåverkan blir exakta beror på att det inte sker någon automatisk avrundning i systemet. Som nämnts så är uträknad klimatbelastning fortfarande indikativ och det är storleksordningen i klimatbelastning mellan de olika kategorierna som är viktigast för tolkningen av analysresultatet.

en enskild aktör. Sätts indikatorer för högt upp i kategoristrukturen blir analysresultatet i stället för grovkornigt för att det ska gå att se skillnader mellan olika kategorier.

Indikatorer som fungerar som default bör finnas på alla kategorier. Default-indikatorer bör användas för de underkategorier eller inköpsvolymmer som annars inte får träff mot någon annan miljöindikator. Risken är annars att en hel kategori blir utan miljövärde eller saknar miljövärde för stora delar av kategorin. Det riskerar att osynliggöra en stor del av inköpsvolymens miljöbelastning. Artikelnivån bör förbehållas att förses med uppgifter från standardiserade miljövarudeklarationer.

Default bör kopplas inte bara mot den kodning som miljöspendens indikatorer har (exempelvis CPV eller UNSPSC) utan också mot ”namnet” på inköpskategorin på en viss nivå eller, som i HBV:s fall, mot ramavtalsområde på rätt nivå. Anledningen är den samma som framförts tidigare, att inköpsvolymmer som inte får träff mot en kod inte heller räknas med, vilket riskerar att osynliggöra en del av inköpsvolymens miljöbelastning.

Skatter, moms och avgifter kan felaktigt bli beräknade som miljöbelastning. För att undvika det bör det i integreringen knytas en flaggning eller kodning till skatter och avgifter så att dessa i beräkningen inte ger någon miljöpåverkan. En sådan kodning skulle kunna ske mot Skatteverkets eller mottagarens konto (exempelvis bankkonto), organisationsnummer eller konteringen enligt kontoplanen. Momsproblematiken hanteras bäst och blir mest exakt om miljöbelastningen beräknas på fakturans nettosumma (summan exklusive moms). I andra fall kan momsen räknas av schablonmässigt med antagna momssatser på så varugrupsnära nivå som möjligt för olika inköpskategorier.

Kreditfakturor och kreditbelopp är svåra att hantera genom någon automatik. En krediterad summa kan innebära ett återtag av en vara, vilket då innebär att varan inte används av köparen. Det innebär att köparen kanske inte bör belastas med varans miljöpåverkan. Ska man var noga bör transporterens miljöpåverkan belasta köparen men det är komplicerat att uppnå.

En krediterad summa kan emellertid även betyda att varan används av köparen men att köparen av någon anledning ändå får pengar tillbaka. I sådana fall bör ju köparen belastas med varans miljöbelastning. Andra fall av kreditering är rättelser av felaktiga faktureringar. De sistnämnda typerna av krediteringarna utgör sannolikt inga större problem i miljöspendanalysen.

Det går att se framför sig funktioner i elektroniska system där köparen kan markera vad som gäller i varje enskilt kredit-fall, men vi vet inte om sådana funktioner finns i något system än. Hanteringen bör ske utifrån hur stor påverkan krediten har på en inköpskategoris totala miljöbelastning. Har den betydande påverkan bör det undersökas om det trots krediteringen bör ligga kvar en miljöbelastning på kategorin. Med betydande påverkan menas då att om krediteringen ändrar prioriteringsordningen.

5. Slutsatser

Piloten med HBV har visat att det går att integrera miljöindikatorer och göra miljöspendanalyser i ett digitalt system för inköpsanalyser.

Integrationen i HBV:s BI-system visade att det i princip saknas tekniska hinder för att miljöinformation på artikelnivå ska kunna föras uppåt i systemet så att dessa genom aggregering succesivt kan ersätta generiska värden på högre nivå. Däremot saknas i dagsläget mycket data och information som skulle möjliggöra och underlätta detta. En fortsatt utveckling av att förse artiklar med data och information är nödvändig för att effektivisera och automatisera informationsflödet.

Standardisering av gemensamma nomenklaturer, exempelvis CPV eller UNSPSC, eller beslut om vilka nomenklaturer som ska användas, skulle underlätta den automatiska matchningen mellan uppgifter i olika aktörers system, exempelvis rörande miljöinformation (miljövarudeklarationer) men även för information om olika (miljö)märkningar. Det är också en erfarenhet från piloten med HBV

För att skilja mellan artiklar som i stort sett är likadana behövs ett ohanterligt stort antal specifika indikatorer. Därför är det mer träffsäkert, effektivt och rationellt att tredjepartsgranskade standardiserade miljövarudeklarationer som beskriver den specifika varans (eller artikelns) miljöbelastning används för att skilja mellan olika likartade artiklar. Miljöspendanalysen har aldrig syftat till att konkurrera med standardiserade miljövarudeklarationer.

Att förse enskilda produkter med standardiserade miljövarudeklarationer bedöms möjligt även om det är en utmaning. Det kan ske genom ett metodiskt och målmedvetet arbete för att kräva sådana av leverantörerna. Miljöspendanalysen kan då bidra med hjälp att prioritera inom vilka kategorier som standardiserade miljövarudeklarationer ska begäras som en del av kravställningen vid upphandling. Det kan göras av offentliga upphandlande organisationer men också av andra köpare.

Miljöspendanalysen bedöms ge en tillräckligt bra bild för övergripande strategiska analyser. Den kan därför användas som ett av underlagen för att prioritera insatser inom de ramavtalsområden som analysen indikerar har störst klimatpåverkan.

Krav kan utifrån analyserna ställas vid upphandling av de ramavtalsområden som har störst klimatpåverkan. Då kan krav utformas så att leverantörerna ska visa eller arbeta fram tredjepartsgranskade standardiserade miljövarudeklarationer för de artiklar som köps i störst antal men också i störst inköpsvolym i kronor räknat. Sådan information kan matas in på artikelnivå och succesivt och till viss del ersätta indikatorvärden.

5.1 Hur använder HBV miljöspend efter piloten?

HBV har infört mätning av miljöspend i alla upphandlade avtal och alla medlemmar kan via sin inloggning i "Mina sidor" se en miljöspendanalys av de egna inköpen från HBV:s ramavtal.

HBV framhåller att någon form av mätning är en förutsättning för att kunna få en kvantitativ förståelse av vilken klimatpåverkan inköpen har. Mätning är också en förutsättning för att kunna leda och styra verksamheten. Mätning är därför en bärande parameter i dialogen om hur organisationen kan utveckla former som hjälper medlemmarna att hållbarhetsanpassa de inköp som görs via HBV:s ramavtal.

HBV bedömer att måttet som ges av miljöspendanalysen starkt kommer att bidra till medlemmarnas förmåga att prioritera både kravställning och uppföljning av inköpen.

Box 1194, 171 23 Solna
Besöksadress: Svetsarvägen 10
Telefon: +46 (0)8-586 217 00
E-post: info@uhmynd.se
upphandlingsmyndigheten.se